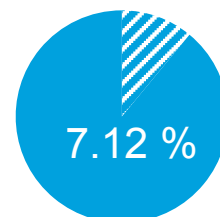

Kelmės rajono savivaldybės analizė

Toliau pateikiama vienos iš probleminių teritorijų – Kelmės rajono savivaldybės – atvejo studija. Pirma, yra pristatoma ES struktūrinių fondų finansavimo apžvalga, aptariamos pagrindinės investicinės kryptys. Vėliau pristatoma socio-ekonominių ir aplinkos rodiklių kaita 2007 – 2013 m. laikotarpiu. Atvejo studiją apibendrina 2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos poveikio darniam vystymuisi vertinimas; 1.3. dalyje yra pateikiami gerosios praktikos projektų pavyzdžiai.

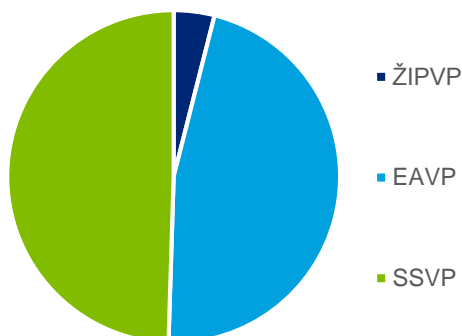
1.1. Finansavimo apžvalga

2007 – 2013 m. ES struktūrinių fondų (ES SF) programavimo laikotarpiu, Kelmės rajono savivaldybėje, buvo finansuoti 59 projektai. Bendra projektų vertė siekė 61.236 mln. EUR; tai sudarė 7.12 proc. visų probleminėse teritorijose įgyvendintų ES SF projektų vertės.

Pagal Sanglaudos skatinimo veiksmų programą (SSVP) ir Ekonomikos augimo veiksmų programą (EAVP) buvo skirtas panašus kiekis ES SF lėšų (atitinkamai 50 proc. ir 47 proc.). Mažiausiai (kaip ir kitose probleminių teritorijų savivaldybėse) lėšų buvo skirta pagal Žmogiškųjų išteklių veiksmų programą (ŽIPVP) – vos 3 proc. Panašiai kaip ir kitose savivaldybėse, mažas ŽIPVP lėšų skaičius nebūtinai lėmė mažą projektų skaičių: Kelmės rajono savivaldybėje buvo įgyvendinta 13 mažos apimties Europos socialinio fondo lėšomis finansuojamų projektų. EAVP apimtyje finansuota 10 projektų; SSVP projektų skaičius atitiko finansinių lėšų paskirstymą – finansuoti 36 projektai.

1 paveikslas. Veiksmų programų finansavimas (dalis bendros projektų vertės)

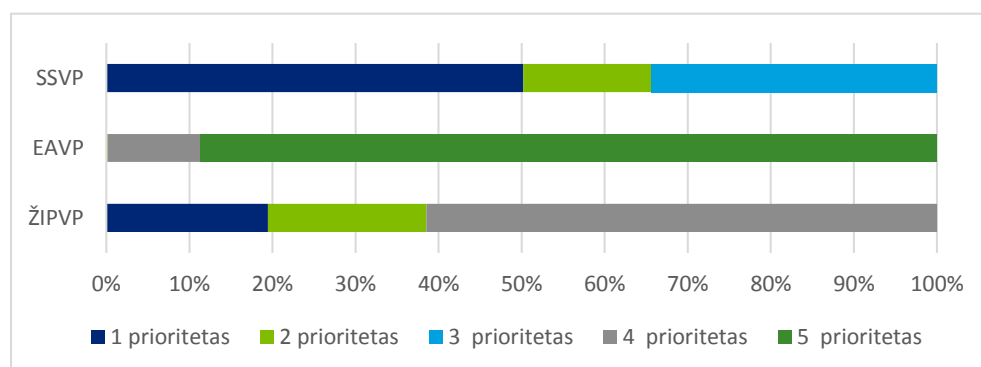

Šaltinis: www.esparama.lt

Analizuojant veiksmų programų prioritetų finansavimą, ŽIPVP apimtyje ES finansavimas skirtas prioritetų „1 Prioritetas. Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“, „2 Prioritetas. Mokymasis visą gyvenimą“ ir „4 Prioritetas. Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ projektams. EAVP apimtyje – „2 Prioriteto. Verslo produktyvumo didinimas ir verslo aplinkos gerinimas“, „4 Prioriteto. Esminė ekonominė infrastruktūra“ ir „5 Prioriteto. Transeuropinių transporto tinklų plėtra“ projektams. SSVP apimtyje – „1 Prioriteto. Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo

ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“, „2 Prioriteto. Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra“ ir „3 Prioriteto. Aplinka ir darnus vystymasis“ projektams. Taigi investuojama buvo į užimtumo didinimą, mokymąsi visą gyvenimą, viešojo valdymo tobulinimą, verslo aplinkos gerinimą ir įmonių konkurencingumą, miestų plėtrą ir paveldo išsaugojimo, viešųjų paslaugų kokybę ir aplinkosaugą. Kelmės rajono savivaldybėje daugiausiai EAVP lėšų buvo skirta transporto tinklų ir infrastruktūros plėtrai. Daugiausiai buvo investuojama į gamybinį kapitalą; didžioji dalis investicijų įgyvendintos pasitelkiant vertikalčiai darnaus vystymosi horizontalių prioritetų integruojančias priemones.

2 paveikslas. Veiksmų programų prioritetų finansavimas (dalis nuo visos VP)

Šaltinis: www.esparama.lt

Atlikus įgyvendintų projektų analizę, nustatyta, kad ŽIPVP apimtyje užimtumui ir švietimui buvo skirta mažiausiai dėmesio; daugiausia projektų įgyvendinta ŽIPVP 4 prioriteto apimtyje. Jie iš esmės atitiko ir kitose probleminėse teritorijose įgyvendintas viešojo valdymo tobulinimo priemones: viešojo administravimo įstaigų darbuotojų kvalifikacijos kėlimas, strateginio ir teritorijų planavimo dokumentų rengimas. EAVP projektai turėjo labai aiškią strateginę kryptį – daugiausiai buvo investuojama į kelių transporto infrastruktūros atnaujinimą, plėtrą. SSVP 1 prioriteto priemonių apimtyje įgyvendinti kompleksinio gyvenamosios aplinkos tvarkymo ir turizmo infrastruktūros plėtros, tobulinimo, renovacijos projektai. 2 prioriteto projektai orientuoti į socialinių paslaugų ir sveikatos infrastruktūros tobulinimą, tuo tarpu 3 prioriteto apimtyje įgyvendinti švietimo infrastruktūros, vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo projektai. Pastebėtina tendencija, kad daugiausiai, kaip ir kitose probleminių teritorijų savivaldybėse, investuota srityse, kur vyraavo valstybės ir regionų projektų planavimo priemonės.

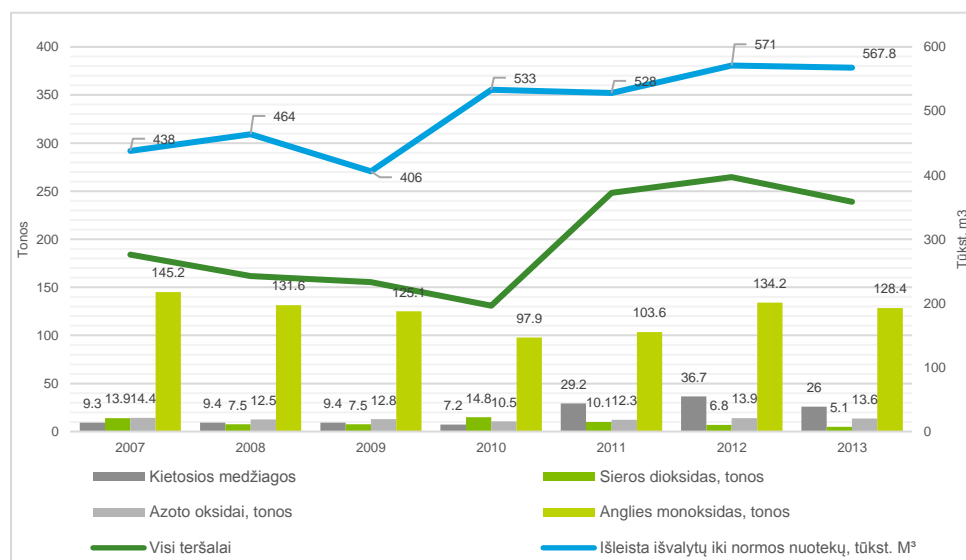
1.2. Rodiklių analizė

Atliekant atvejo studiją buvo vertinti trijų rūšių – aplinkos taršos, demografiniai ir ekonominės veiklos – rodikliai. Aplinkos taršos rodikliai apėmė išvalytų iki normos nuotekų kiekius, išmetamų teršalų kiekius, sieros dioksido (SO₂), anglies monoksido (CO) rodiklius. Demografiniai rodikliai apėmė nuolatinių gyventojų skaičių, pensinio amžiaus ir darbingo amžiaus gyventojų dalį, bei darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus ir registruotų bedarbių santykį. Ekonominės veiklos rodikliai – pridėtinė vertė gamybos kainomis, materialinės investicijos to meto kainomis ir tiesioginės užsienio investicijos.

Aplinkos taršos rodiklių atveju stebimos ryškios bendro teršalų kiekio mažėjimo ir bendros aplinkos būklės gerėjimo tendencijos. Žvelgiant į oro užterštumo rodiklius pastebima, kad nuo 2007 m. pradėjęs mažėti teršalų kiekis 2010 m. smarkiai išaugo, o 2012 m. buvo pasiektas aukščiausias taršos lygis – 264,6 tonos. Vėliau aplinkos taršos rodikliai buvo linkę mažėti. Analizuojant skirtingas teršalų grupes, pastebima, kad didžiausią įtaką 2011 m. bendram teršalų išmetimo kiekiui padarė kietosios medžiagos. Šių medžiagų

išmetimas į orą suintensyvėjo daugiau nei 4 kartus. Tuo tarpu sieros dioksido išskyrimas į aplinką tuo pačiu laikotarpiu sumažėjo 31.76%, nuo 14.8 iki 10.1 tonų. Kitas svarus ir didžiausią dalį bendroje kenksmingų medžiagų išmetamo kiekyje sudaro anglies monoksidas. Tokią aplinkos taršos situaciją galėjo lemti transporto sektoriaus plėtra (į kurio infrastruktūrą 2007 – 2013 m. Kelmės rajono savivaldybė investavo bene daugiausiai lėšų).

3 paveikslas. Aplinkos taršos rodikliai*

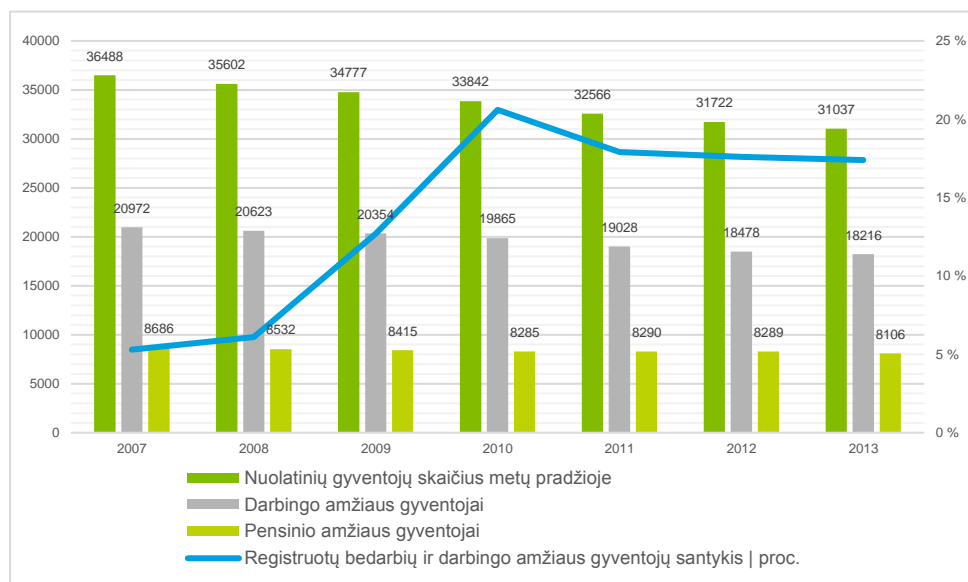

Šaltinis: Statistikos departamentas

* - visi rodikliai, išskyrus „Išleista išvalytų iki normos nuotekų, tūkst. m³“ yra matuojami tonomis.

Vertinant demografinius rodiklius, 2007 - 2013 m. stebimos tendencijos atitinka nacionaliniu mastu vykusius pokyčius. Nagrinėjamu laikotarpiu, nuolatinių gyventojų skaičius Kelmės rajono savivaldybėje sumažėjo beveik 15 proc. Toks spartus gyventojų skaičiaus mažėjimas darė neigiamą įtaką ir darbingo amžiaus gyventojų skaičiui. Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykio rodiklis, kaip ir kitose savivaldybėse, aukščiausią įvertį įgavo 2010 m.: jis siekė net 20.6%. Nuo 2011 m. situacija ėmė santykinai gerėti, tačiau teigiami rodiklio pokyčiai buvo daugiausia nulemti nuolatinių gyventojų skaičiaus ir darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus mažėjimo savivaldybėje. Analizuojant vidutinio mėnesinio (bruto) darbo užmokesčio pokytį, pastebima, kad šis rodiklis augo pakankamai intensyviai. 2012 m. vidutinis mėnesinis darbo užmokestis pasiekė prieš-krizinį laikotarpį, po kurio sėkmingai augo ir 2014 m. siekė 508.4 EUR. Lyginant su Lietuvos Respublikos vidurkiu, šis augimo tempas nebuvo pakankamas, kadangi nagrinėjamu laikotarpiu atotrūkis išaugo iki 175.8 EUR. Apibendrinant, demografinė situacija Kelmės rajono savivaldybėje buvo stipriai veikiamą finansų krizės ir augančių migracijos mastu. Taip pat pastebimos bendros tendencijos visoms probleminių teritorijų savivaldybėms: mažėjantis gimstamumas sąlygoja visuomenės senėjimą.

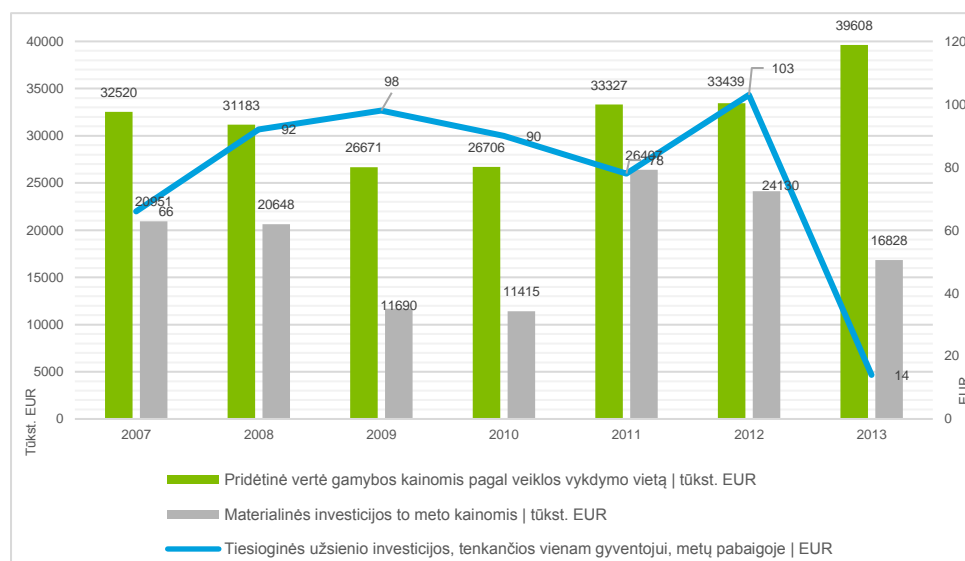
4 paveikslas. Demografiniai rodikliai

Šaltinis: Statistikos departamentas

Vertinant ūkio ir finansinius rodiklius pastebima, kad 2007 – 2013 m. pridėtinės vertės gamybos kainomis ir materialinių investicijų rodikliai neturėjo nuoseklių kitimo tendencijų. Dėl finansų krizės kuriama pridėtinė vertė nuo 2008 m. mažėjo ir jau 2009 m. pasiekė žemiausią savo įvertį nagrinėjamu laikotarpiu. Kaip ir nacionaliniu mastu – nuo 2010 m. rodiklio įverčiai pradeda augti su nežymiais svyravimais. Toks gyvas ir tendencingas augimas tikėtina buvo nulemtas su transporto sektoriumi susijusių investicijų. Materialinių investicijų rodiklio atveju stebimos prieštaringos tendencijos: rodiklio įvertis laikotarpio pabaigoje buvo mažesnis nei laikotarpio pradžioje. Tiesioginės užsienio investicijos viso laikotarpio metu svyravo, o laikotarpio pabaigoje rodiklis pasiekė žemiausią savo įvertį. Apibendrinant, Kelmės rajono savivaldybės ekonominės veiklos rodikliams ES SF reikšmingą poveikį padarė dėl didelės apimties investicijų į transporto sektorių.

5 paveikslas. Ekonominės veiklos rodikliai

Šaltinis: Statistikos departamentas

1.3. ES struktūrinės paramos poveikis

Investicijos probleminėms teritorijoms priskirtoms savivaldybėms buvo skiriamos pagal LRV nutarimu patvirtintas probleminių teritorijų gaivinimo programas. Pagrindiniai Kelmės rajono savivaldybės programos tikslai buvo mažinti nedarbo rodiklius ir socialinės pašalpos gavėjų skaičių. Tuo tarpu uždaviniai ir veiklos telkėsi į infrastruktūros tobulinimą, daugiabučių atnaujinimą, transporto tinklų plėtrą ir kompleksinės urbanistinės plėtros projektų įgyvendinimą.¹ Taigi ir ES SF lėšos daugiausia buvo investuotos į fizinės aplinkos gerinimą, socialinės, švietimo infrastruktūros atnaujinimą, viešosios paskirties pastatų renovavimą ir transporto infrastruktūros kūrimą ir plėtrą. Vis dėlto, vertinant probleminių teritorijų lygmeniu gautą finansavimą buvo pastebėta, kad skirtos lėšos (kaip ir kitų probleminių teritorijų atveju) nebuvo pakankamos siekiant įgyvendinti programoje numatytus tikslus.

Savivaldybės teritorijoje įgyvendinti projektai daugiausia buvo orientuoti į aplinkos tvarkymą. Kelmės rajono savivaldybėje sėkmingai įgyvendinta daugiabučių renovacija padėjo per santykinai trumpą laiką pagerinti ne tik vizualią aplinką, bet ir gražinti būstus į nekilnojamą turto rinką. Nagrinėjamo laikotarpio metu įgyvendinti aplinkosauginiai projektai – parkų tvarkymas, dumblo aikštelės įrengimas bei atliekų tvarkymo programos. Apibendrinant, ES SF didžiausią poveikį padarė infrastruktūros, o ne socio-ekonominės plėtros srityje. ES struktūrinių fondų lėšos didžiausią įtaką darė kuriant ir plėtojant socialinių ir sveikatos paslaugų bei gyvenamosios aplinkos infrastruktūrą.

¹ 2011 m. gegužės 18 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 588 „Dėl probleminių teritorijų plėtros programų patvirtinimo“ < <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FA6D2B23F867> >

Kelmės rajono Kražių gimnazijos Pašilės pradinio ugdymo skyriaus pastato rekonstravimas, pritaikant jį švietimo, kultūros ir socialinės paslaugas vaikams ir vietos bendruomenei teikiančiam centrui, VP3-2.2-ŠMM-04-R-61-004

Projekto įgyvendinimo metu buvusiam Kelmės rajono Kražių gimnazijos Pašilės pradinio ugdymo pastate buvo įsteigtas universalus daugiafunkcinis centras (toliau – UDC), kuris padės sukurti ir plėtoti modernią švietimo ir socialinių paslaugų infrastruktūrą įvairaus amžiaus gyventojų grupėms. Projekto rezultatai padėjo įgyvendinti bendruomenės socializacijos, saviraiškos, bendravimo poreikius, bus mažinamas atstumas tarp kartų, pagerės švietimo paslaugų kokybė ir prieinamumas. Projekto tikslinės grupės apėmė ikimokyklinio ugdymo programų gavėjus, Pašilės kaimo mokinius, lankančius Kražių gimnaziją, Karklėnų pagrindinę mokyklą, Pašilės kaimo bendruomenę. Įgyvendinus Projektą, UDC lankytojai paslaugas gauna jaukioje ir modernioje aplinkoje. Atlikus rekonstrukciją, patalpose buvo atnaujinta kompiuterinė įranga bei baldai, sutvarkytas pastato stogas. Projektas prie darnaus vystymosi principo įgyvendinimo prisidėjo pasitelkiant investicijas į infrastruktūrą, kurios savo ruožtu sudaro sąlygas socialinio kapitalo stiprinimui.

Didelį poveikį ES SF lėšos padarė transporto sektoriui. Svarbu pabrėžti, kad įgyvendinant infrastruktūros plėtros projektus Kelmės rajono savivaldybei pavyko suvaldyti galimus aplinkos taršos padarinius.